WIKIPEDIA

Haitin kieli

Haitin kieli[1], **haitinkreoli**[2] tai **kryol**[3] (haitiksi *Kreyòl Ayisyen*) on pääasiassa Haitissa puhuttava ranskaan perustuva kreolikieli ja samalla myös maan virallinen kieli. Haitinkreoli kehittyi Haitin siirtomaa-ajan plantaasien orjien keskuudessa ja ranskan ohella kieli on saanut vaikutteita myös esimerkiksi afrikkalaisista kielistä. Kielellä on Ethnologuen arvion mukaan noin 7,6 miljoonaa puhujaa.

Haiti	
Oma nimi	Kreyòl ayisyen
Muu nimi	Haitinkreoli Kryol
Tiedot	
Alue	Haiti Dominikaaninen tasavalta
Virallinen kieli	Haiti
Puhujia	noin 7,6 miljoonaa
Kirjaimisto	latinalainen
Kielitieteellinen luokitus	
Kielikunta	kreolikielet
Kieliryhmä	ranskan kreolit
Kielikoodit	
ISO 639-1	ht
ISO 639-2	hat
ISO 639-3	hat (http://www-01.sil.org/iso639-3/documentation.asp?id=hat)
	Ohje

Sisällysluettelo

Levinneisyys ja puhujat

Ethnologuen arvion mukaan haitinkreolilla on yhteensä 7 613 800 puhujaa ja heidän suuri valtaosansa (6,96 milj.) asuu Haitissa, jossa kielellä on myös virallisen kielen asema.[4] Haitilaisista noin 95 % puhuu haitinkreolia ensimmäisenä kielenään ja sen käyttö on erityisen yleistä maan maaseudulla.[5] Haitinkreolin puhujat osaavat usein myös ranskaa. Kieltä puhutaan Haitin lisäksi myös esimerkiksi Dominikaanisessa tasavallassa, jossa kielen puhujia oli vuoden 1987 arvion mukaan 159 000.[4]

Piirteet

Haitinkreoli on ranskaan pohjautuva kreolikieli. Kreolikielten katsotaan muodostuvan tavallisesti, kun pidginkielistä tulee väestön äidinkieli, jolloin kielen sanasto monimuotoistuu ja saa piirteitä väestön alkuperäiseltä kieleltä.[2] Afrikkalaisvaikutteet ovat haitinkreolissa monia muita kreolikieliä vahvempia.[5] Haitinkreoli on saanut piirteitä ja sanastoa afrikkalaisista kielistä, espanjasta, arawakilaisista kielistä, portugalista ja hollannista. Kielen sanaston suuri valtaosa, noin 90 % koko sanastosta, on kuitenkin peräisin ranskasta. Ranskan ja haitinkreolin puhujat eivät kuitenkaan kykyene ymmärtämään toisiaan, mikä johtuu sanojen kirjoitusasun ja kieliopin eroista. Haitinkreolissa on myös joitakin vanhakantaisia 1700-luvun ranskan sanoja, jotka ovat jo hävinneet ranskan nykykielestä.[3]

Haitinkreoli noudattaa niin sanottua SVO-sanajärjestystä, eli lauseet rakentuvat muodossa subjekti, verbi, objekti.[4]

Historia

Haitinkreoli kehittyi Saint-Dominguessa plantaasien *lingua francan* tapaiseksi kieleksi. Plantaasien orjien lisäksi kieltä puhuivat orjien kanssa tekemisissä olleet plantaasien valkoiset omistajat. Orjien suurimman yksittäisen ryhmän muodostivat akaninkieliset orjat ja murre sai vaikutteita afrikkalaisista kielistä erityisesti akanista.[3] Haitissa oli muihin alueen siirtomaihin verrattuna suhteellisesti hyvin paljon orjia nähden alueen valkoiseen väestöön. Haitin vallankumouksen alla 1790-luvun loppupuoliskolla orjia oli lähes 16 jokaista yhtä valkoista kohti. Suuri orjien suhteellinen määrä saattaa selittää haitinkreolin afrikkalaisvaikutteiden voimakkuuden.[5]

Ajan myötä haitinkreoli alkoi muuttua murteellisesta ranskasta varsinaiseksi kieleksi. Haitinkreoli oli kuitenkin alkujaan yksinomaan puhuttu kieli. Haitinkreolinkielinen kirjallisuus ilmestyi 1800-luvun loppupuolella, vaikkakin kirjakielen muodon vakiintuminen vei pidempään. Presidentti Élie Lescot'n kaudella 1940-luvulla tehtiin ensimmäiset yritykset vakiinnuttaa haitinkreolin oikeinkirjoitus ja nykyisin käytetyn ortografian standardisoi Haitin pedagoginen instituutti vuonna 1979. Vuoden 1987 perustuslain myötä haitinkreoli sai virallisen kielen aseman Haitissa.[3]

Joistakin muista Karibian alueen kreolikielistä poiketen haitinkreolia käytetään laajalti julkisessa elämässä, kuten koulutuksessa ja politiikassa.[5]

Lähteet

1. Kielten nimiä suomeksi – kielikoodin mukaan (https://kotoistus.fi/suositukset/suositukset-kielet-fi-koodi/) *Kotoistus*. Kansalliskirjasto. Viitattu 7.7.2018.
2. Anhava, Jaakko: *Maailman kielet ja kielikunnat (4. painos)*, s. 202-203. Tampere: Gaudeamus, 2009. ISBN 978-951-662-734-5.
3. Valtonen, Pekka: ”Karibian kielimosaiikki”, *Karibian historia*. Gaudeamus, 2017. ISBN 978-952-345-516-0.
4. Haitian Creole (https://www.ethnologue.com/language/hat) *Ethnologue*. SIL International. Viitattu 7.7.2018. (englanniksi)
5. Haitian Creole (https://www.britannica.com/topic/Haitian-Creole) Encyclopaedia Britannica. Viitattu 7.7.2018. (englanniksi)

Kreolikielet

Agalegan kreoli | Albanyn hollanti† | Antiilien kreoli | Berbicen hollanti† | Ceylonin hollanti | Chagossialainen kreoli | Chavacano | Fa D’ambu | Guadeloupen kreoli | Haitin kreoli | Hiri-motu | Karipúna | Kituba | Kreyol | Kria | Kriol | Louisianan kreoli | Mohawk hollanti† | morisyen | Neekerihollanti† | Norfuk | Palenquero | Papiamentu | Petjo | Pijin | Pitcairnin kieli | Ranskan Guayanan kreoli | Réunionin kreoli | Seychellien kreoli | Skepi† | Sranantongo | Tayo | Tok-pisin | Unserdeutsch